

เอกสารประกอบการพิจารณา

ร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..)

พ.ศ. ....

อ.พ. 30/2564 สมัยประชุมสามัญประจำปีครั้งที่สอง

อ.พ. 30/2564
สมัยประชุมสามัญประจำปีครั้งที่สอง

สำนักวิชาการ
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

โทร. 0 2242 5900 ต่อ 5730, 5740, 5750

ร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..)

พ.ศ. ....

(นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา กับคณะ เป็นผู้เสนอ)

คำนำ

เอกสารประกอบการพิจารณา (อ.พ.) นี้ จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญ ร่างพระราชบัญญัติ ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ พระราชกำหนด ญัตติ หนังสือสัญญา ระหว่างประเทศ ที่เข้าสู่การประชุมของสภาผู้แทนราษฎร และที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา โดยศึกษา รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล สถิติ ข้อเท็จจริง บทความทางวิชาการ และ/หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้น ให้กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกรัฐสภา กรรมการ และบุคคลในวงงานรัฐสภา ใช้ในการประกอบการพิจารณา ตลอดจนเป็นข้อมูลอ้างอิงสำหรับผู้สนใจทั่วไป

สำนักวิชาการ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ผู้รับผิดชอบ

นายมานิช อินทนิม

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

นายทองศักดิ์ สุระคำแหง

ผู้บังคับบัญชากลุ่มงานบริการวิชาการ 1

ผู้จัดทำและรับผิดชอบ

นางสาวศรัณยา สีมา

นิติกรชำนาญการพิเศษ

นางสาวอุษณีย์ อินทองช่วย

เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน

นางสาวเปรมฤดี วงศ์สาคร

เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน

นางเมษาพร กาญจนินทุ

เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน

ธันวาคม 2564

บทสรุปสำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

“ทหาร” เป็นบุคคลที่ต้องเข้ารับการศึกษาวิธีและการใช้ยุทธโศปกรณ์ต่าง ๆ ในการรบเพื่อป้องกันประเทศ การควบคุมทหารให้ปฏิบัติอยู่ในระเบียบวินัยและปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในเวลาปกติและในเวลาสงคราม จำเป็นต้องมีการจัดการปกครองด้วยการแบ่งชั้นยศเพื่อให้เกิดสายการบังคับบัญชา ซึ่งหลักเกณฑ์ในการบังคับบัญชาเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งอำนาจในการกำกับดูแลวินัยทหารของผู้บังคับบัญชา โดยมีการวางหลักเกณฑ์ไว้ว่าผู้บังคับบัญชาย่อมมีอำนาจโดยชอบที่จะดำเนินการลงทัณฑ์ได้ แต่ถ้าการกระทำความผิดมีระดับความร้ายแรงเกินกว่าอำนาจของผู้บังคับบัญชาที่จะใช้อำนาจตามกฎหมายลงทัณฑ์ได้ต้องเสนอเรื่องให้ “ศาลทหาร” เป็นผู้พิจารณาพิพากษา ซึ่งเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา กำหนดบทลงโทษผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายทหารหรือกฎหมายอื่นในทางอาญาในคดีซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิดและมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลใด ๆ ที่กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง รวมทั้งพิจารณาพิพากษาคดีอื่นตามที่กฎหมายกำหนด

สำหรับคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารนั้น พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 กำหนดไว้ 4 ประเภท คือ (1) คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดด้วยกัน (2) คดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน (3) คดีที่ต้องดำเนินในศาลเยาวชนและครอบครัว และ (4) คดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร การกำหนดไว้เช่นนี้ทำให้ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจของศาลทหารไม่สามารถเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหารด้วยตนเองได้ และไม่สามารถใช้สิทธิในการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร หรือใช้สิทธิในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในศาลทหารได้ เป็นการจำกัดสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา กับคณะ จึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... ต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเพิ่มเติมประเภทคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร และให้โอนคดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายเป็นบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารและการพิจารณาคดียังไม่แล้วเสร็จไปยังศาลพลเรือน ซึ่งจะทำให้ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจของศาลทหารไม่เสียสิทธิในกระบวนการยุติธรรมในการเป็นโจทก์ฟ้องคดีได้ด้วยตนเองและสามารถดำเนินการตามสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งไม่ได้มีการบัญญัติให้มีการนำไปใช้ในศาลทหารได้ แต่อย่างไรก็ตาม ควรคำนึงถึงข้อสังเกตของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประกอบการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมด้วย เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหารเป็นอย่างมีประสิทธิภาพ และสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของประชาชนในศาลทหารและศาลพลเรือนได้รับความคุ้มครองและได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง

เอกสารประกอบการพิจารณา

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้แทนราษฎร	ก
ส่วนที่ 1 - หลักการและเหตุผลของร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... (นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา กับคณะ เป็นผู้เสนอ)	1-1
- สารสำคัญของร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... (นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา กับคณะ เป็นผู้เสนอ)	1-2
- ตารางเปรียบเทียบพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 กับร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... (นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา กับคณะ เป็นผู้เสนอ)	1-3
ส่วนที่ 2 บทวิเคราะห์	2-1
ส่วนที่ 3 ข้อมูลประกอบการพิจารณา	3-1
- ข้อเสนอแนะ/ความเห็นต่อกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน เรื่อง สิทธิของคู่ความในศาลทหารกับศาลพลเรือน	3-1

ส่วนที่ 1

หลักการและเหตุผล

ของร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..)

พ.ศ. ....

(นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา กับคณะ เป็นผู้เสนอ)

หลักการ

แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ดังต่อไปนี้

(1) กำหนดให้คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นคดีที่ไม่อยู่ในเขตอำนาจศาลทหาร (เพิ่มมาตรา 14 (1/1))

(2) กำหนดให้บรรดาคดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายเป็นบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งได้ยื่นฟ้องต่อศาลทหารไว้แล้วก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ หากการพิจารณาคดียังไม่แล้วเสร็จให้โอนคดีนั้นไปยังศาลพลเรือนที่มีเขตอำนาจเพื่อพิจารณาพิพากษาต่อไป แต่หากศาลทหารได้พิจารณาเสร็จแล้ว และอยู่ระหว่างนัดฟังคำพิพากษา หรืออยู่ระหว่างอุทธรณ์ หรือฎีกาก็ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาต่อไปจนกว่าคดีจะถึงที่สุด (เพิ่มมาตรา 67)

เหตุผล

โดยที่กฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารได้กำหนดให้คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้กระทำความผิดอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทหารโดยมิได้คำนึงว่าผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ ทำให้ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดซึ่งเป็นบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารต้องเสียสิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่จะเป็นโจทก์ฟ้องคดีด้วยตนเอง จึงสมควรกำหนดให้คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร เป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลทหาร แต่อยู่ในอำนาจของศาลพลเรือน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

สาระสำคัญของ
ของร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..)
พ.ศ. ....
(นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา กับคณะ เป็นผู้เสนอ)

ร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... มีสาระสำคัญดังนี้

1. ชื่อร่าง (ร่างมาตรา 1)

“พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ....”

2. วันที่มีผลใช้บังคับ (ร่างมาตรา 2)

พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

3. กำหนดประเภทคดีที่ไม่อยู่ในเขตอำนาจศาลทหารเพิ่มเติม โดยเพิ่มความต่อไปนี้เป็น (1/1) ของ
มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ
ธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2558 (ร่างมาตรา 3)

“(1/1) คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้กระทำผิดกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจ
ศาลทหารเป็นผู้เสียหาย”

4. กำหนดให้โอนคดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้กระทำผิดกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจ
ศาลทหารเป็นผู้เสียหายไปยังศาลพลเรือน โดยเพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติ
ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 (ร่างมาตรา 4)

“มาตรา 67 บรรดาคดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายเป็นบุคคลที่
มิได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งได้ยื่นฟ้องต่อศาลทหารไว้แล้วก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้
หากการพิจารณาคดียังไม่แล้วเสร็จให้โอนคดีนั้นไปยังศาลพลเรือนที่มีเขตอำนาจเพื่อพิจารณาพิพากษา
ต่อไป แต่หากศาลทหารได้พิจารณาเสร็จแล้ว และอยู่ระหว่างนัดฟังคำพิพากษา หรืออยู่ระหว่าง อุทธรณ์
หรือฎีกา ก็ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาต่อไปจนกว่าคดีจะถึงที่สุด”

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498	ร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... (นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา กับคณะ เป็นผู้เสนอ)
<p>มาตรา 14 คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คือ</p> <p>(1) คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดด้วยกัน</p> <p>(2) คดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน</p> <p>(3) คดีที่ต้องดำเนินในศาลเยาวชนและครอบครัว</p> <p>(4) คดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร</p>	<p>มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป</p> <p>มาตรา 3 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็น (1/1) ของมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2558</p> <p>“(1/1) คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้กระทำผิดกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้เสียหาย”</p> <p>มาตรา 4 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498</p> <p>“มาตรา 67 บรรดาคดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายเป็นบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งได้ยื่นฟ้องต่อศาลทหารไว้แล้วก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้ หากการพิจารณาคดียังไม่แล้วเสร็จให้โอนคดีนั้นไปยังศาล</p>

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498	ร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... (นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา กับคณะ เป็นผู้เสนอ)
	<p>พลเรือนที่มีเขตอำนาจเพื่อพิจารณาพิพากษาต่อไป แต่หากศาลทหารได้พิจารณาเสร็จแล้ว และอยู่ระหว่างนัดฟังคำพิพากษา หรืออยู่ระหว่าง อุทธรณ์หรือฎีกา ก็ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาต่อไปจนกว่าคดีจะถึงที่สุด”</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

ส่วนที่ 2

บทวิเคราะห์

“ทหาร” เป็นกำลังสำคัญในการป้องกันประเทศ เป็นบุคคลที่ต้องเข้ารับการฝึกยุทธวิธีและการใช้ยุทธโปกรณ์ต่าง ๆ ในการรบเพื่อป้องกันประเทศ การควบคุมทหารให้ปฏิบัติอยู่ในระเบียบวินัยและปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในเวลาปกติและในเวลาสงคราม จำเป็นต้องมีการจัดการปกครองด้วยการแบ่งชั้นยศเพื่อให้เกิดสายการบังคับบัญชา โดย “ผู้บังคับบัญชา” มีหน้าที่ปกครองบังคับบัญชา “ผู้ใต้บังคับบัญชา” ให้ปฏิบัติราชการให้ลุล่วงตามวัตถุประสงค์ ซึ่งหลักเกณฑ์ในการบังคับบัญชานี้เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งอำนาจในการกำกับดูแลวินัยทหารของผู้ใต้บังคับบัญชา โดยมีการวางหลักเกณฑ์ไว้ว่า ผู้บังคับบัญชาย่อมมีอำนาจโดยชอบที่จะดำเนินการลงทัณฑ์ได้ แต่ถ้าการกระทำความผิดมีระดับความร้ายแรงเกินกว่าอำนาจของผู้บังคับบัญชาที่จะใช้อำนาจตามกฎหมายลงทัณฑ์ได้ ก็ต้องเสนอเรื่องให้ “ศาลทหาร” เป็นผู้พิจารณาพิพากษา ศาลทหารจะเป็นหลักประกันการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาที่จะทำให้การปกครองบังคับบัญชาทหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ขัดกับเอกภาพในการบังคับบัญชา และเป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารเท่านั้น โดยยึดถือเขตอำนาจศาลเหนือตัวบุคคลผู้กระทำความผิดไม่ใช่เขตอำนาจเหนือท้องที่ที่ความผิดเกิดขึ้นหรือประเภทของลักษณะความผิดที่ได้กระทำลง ซึ่งแตกต่างจากศาลยุติธรรม ดังนั้น ในเวลาปกติศาลทหารจึงไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่พลเมืองทั่วไปกระทำความผิด แต่ในเวลาไม่ปกติ เช่น มีการรบหรืออยู่ในภาวะศึกสงครามหรือการประกาศใช้กฎอัยการศึก พลเมืองทั่วไปที่กระทำความผิดอาญาอาจตกอยู่ในอำนาจของศาลทหารได้ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้¹

“ศาลทหาร” ในปัจจุบันจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มีอำนาจพิจารณาพิพากษาวางบทลงโทษผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายทหารหรือกฎหมายอื่นในทางอาญาในคดีซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิด* และมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลใด ๆ ที่กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง รวมทั้งพิจารณาพิพากษาคดีอื่นตามที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้ ศาลทหารแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

¹ โกเมศ สุปงกช, ‘ปัญหาเกี่ยวกับเขตอำนาจของศาลทหาร’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2555) 37-38.

* บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารคือบุคคลตามมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ได้แก่ 1) นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ 2) นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำความผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร 3) นายทหารประทวนและพลทหารกองประจำการหรือประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร 4) นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด 5) ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร 6) พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เมื่อกระทำความผิดในหน้าที่ราชการทหาร หรือกระทำความผิดอย่างอื่นเฉพาะในหรือบริเวณ อาคาร ที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักร้อน พักแรม เรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะใด ๆ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร 7) บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย และ 8) เพลย์กิ้งหรือชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

1) ศาลทหารในเวลาปกติ คือ ศาลทหารในเวลาที่ไม่มีการรบหรือสงคราม แบ่งออกเป็น 3 ชั้นศาล คือ ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด

2) ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ คือ ศาลทหารในเวลาที่มีการรบหรือสถานะสงครามหรือได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารซึ่งมีอยู่แล้วในเวลาปกติคงพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ตามอำนาจ แต่ถ้าผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ประกาศหรือผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้สั่งตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาใด ๆ อีก ก็ให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามประกาศหรือคำสั่งนั้นได้ด้วย

3) ศาลอาญาศึก คือ ศาลที่ตั้งขึ้นในยุทธบริเวณเมื่อมีการศึกสงคราม

สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารนั้น พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 กำหนดไว้ 4 ประเภท คือ (1) คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดด้วยกัน (2) คดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน (3) คดีที่ต้องดำเนินในศาลเยาวชนและครอบครัว และ (4) คดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งการกำหนดไว้เช่นนี้ทำให้ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารไม่สามารถเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหารด้วยตนเองได้ ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทน แตกต่างจากการดำเนินคดีในศาลพลเรือน อีกทั้งยังไม่สามารถใช้สิทธิในการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร หรือใช้สิทธิในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในศาลทหารได้ ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา กับคณะ จึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... ต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเพิ่มเติมประเภทคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร โดยกำหนดให้คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร เป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร และให้โอนคดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายเป็นบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งได้ยื่นฟ้องต่อศาลทหารไว้แล้วก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมโดยร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้และการพิจารณาคดียังไม่แล้วเสร็จไปยังศาลพลเรือนที่มีเขตอำนาจเพื่อพิจารณาพิพากษาต่อไป แต่ในกรณีศาลทหารได้พิจารณาคดีเสร็จแล้ว และอยู่ระหว่างนัดฟังคำพิพากษา หรืออยู่ระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาต่อไปจนกว่าคดีจะถึงที่สุด

ทั้งนี้ ก่อนเสนอร่างพระราชบัญญัตินี้ต่อสภาผู้แทนราษฎร ได้มีการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกรมพระธรรมนูญได้มีข้อสังเกตว่าหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่เสนอให้คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้กระทำผิด กับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจของศาลทหารเป็นผู้เสียหาย เป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหารนั้น ไม่เป็นไปตามหลักการ แนวความคิด ของนักวิชาการ นักการทหาร ปรัชญาและทฤษฎีของศาลทหาร เหตุเพราะศาลทหารมีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีเหนือตัวบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร หรือบุคคลพลเรือน หากกระทำผิดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ศาลทหารย่อมมีเขตอำนาจเหนือบุคคลนั้น รวมทั้งการพิจารณาพิพากษาคดีของทหารจะต้องอาศัยทหารที่เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญใน

เรื่องทางทหาร นอกเหนือจากกฎหมายทหารคล้ายกับระบบศาลชำนาญพิเศษ อีกทั้งการดำเนินคดีในศาลทหาร ในส่วนของผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารหรือไม่ ย่อมได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน โดยสามารถดำเนินคดีผ่านอัยการทหารซึ่งเป็นผู้มีอำนาจดำเนินคดีแทนรัฐได้²

ร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน เพื่อให้ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจของศาลทหารไม่เสียสิทธิใน กระบวนการยุติธรรมในการเป็นโจทก์ฟ้องคดีได้ด้วยตนเองตามหลักการที่ได้มีการบัญญัติไว้ในประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และสามารถดำเนินการตามสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาหลายประการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งไม่ได้มีการบัญญัติให้มีการนำไปใช้ในศาลทหารด้วย เช่น สิทธิในการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา สิทธิในการเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ และการ กำหนดให้โอนคดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายเป็นบุคคลที่มีได้อยู่ใน อำนาจศาลทหารซึ่งได้ยื่นฟ้องต่อศาลทหารไว้แล้ว และการพิจารณาคดียังไม่แล้วเสร็จไปยังศาลพลเรือน ย่อมทำให้สิทธิของผู้เสียหายตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้รับการปฏิบัติ เช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตาม ควรคำนึงถึงข้อสังเกตของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประกอบการพิจารณาแก้ไข เพิ่มเติมด้วย เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสิทธิใน กระบวนการยุติธรรมของประชาชนในศาลทหารและศาลพลเรือนได้รับความคุ้มครองและได้รับการปฏิบัติ อย่างเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง

² สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 'รายงานผลการรับฟังความคิดเห็นและรายงานผลการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจ เกิดขึ้นจากร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กับคณะ เป็นผู้เสนอ' (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2563)

บรรณานุกรม

- โกเมศ สุบงกช, ‘ปัญหาเกี่ยวกับเขตอำนาจของศาลทหาร’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2555).
- ธนบาล ยุพาพิณฑ์ สอาด หอมมณี และคมสัน สุขมาก, ‘ปัญหาทางกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนในการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498’ (2561) 2 วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม 141.
- วรินทร์ แต่ประยูร, ‘สิทธิในการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2545).
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, สำนักกฎหมาย, ‘ข้อเสนอแนะ/ความเห็นต่อกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนเรื่อง สิทธิของคู่ความในศาลทหารกับศาลพลเรือน (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, มปป.)
- <<http://docs.nhrc.or.th/uploads/36412-565.pdf>> สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2564.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ‘รายงานผลการรับฟังความคิดเห็นและรายงานผลการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับคณะ เป็นผู้เสนอ’ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2563)
- <https://www.parliament.go.th/section77/manage/files/file_20200909134524_2_28.pdf> สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2564.

**ข้อเสนอแนะ/ความเห็นต่อกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน
เรื่อง สิทธิของคู่ความในศาลทหารกับศาลพลเรือน***

1. บทนำ

กระบวนการยุติธรรมทางทหารในประเทศไทยได้ดำเนินการและมีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่สมัยสุโขทัยมาถึงปัจจุบัน ซึ่งศาลทหารของประเทศไทยนั้นมีประวัติและระบบศาลแตกต่างจากศาลพลเรือน ด้วยเหตุผลและความจำเป็นทางทหาร เพื่อดำรงไว้ซึ่งวินัยทหาร เพื่อให้ทหารทำหน้าที่ป้องกันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดเวลา โดยกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความของศาลทหารที่สำคัญ คือ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ซึ่งตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ศาลทหารแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด นอกจากนี้ ยังมีศาลอาญาศึกซึ่งมีลักษณะพิเศษอีกศาลหนึ่ง โดยศาลทหารนั้นเมื่อแบ่งตามสถานการณ์แล้วสามารถแบ่งได้เป็นศาลทหารในเวลาปกติ ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกซึ่งเป็นศาลทหารที่จัดตั้งขึ้นในเขตยุทธบริเวณ

ในเวลาปกตินั้นศาลทหารจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิด ได้กระทำความผิดต่อกฎหมายทหารหรือกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา ส่วนในเวลาไม่ปกติหรือเวลาที่มีศึกสงครามศาลทหารจะมีอำนาจเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากผู้ที่มีอำนาจตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึกหรือผู้บัญชาการทหารสูงสุดมีอำนาจประกาศหรือสั่งให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาบางประเภทเพิ่มขึ้นได้ อันเป็นผลให้บุคคลพลเรือนทั่วไปที่กระทำความผิดคืออาญาบางประเภทที่ผู้ที่มีอำนาจตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึกหรือผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้ประกาศหรือสั่งดังกล่าวต้องถูกดำเนินคดีในศาลทหารด้วย ส่วนศาลอาญาศึกที่จัดตั้งขึ้นในยุทธบริเวณมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้โดยไม่จำกัดตัวบุคคลและไม่จำกัดชั้นยศ

โดยกระบวนการยุติธรรมทางทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ในปัจจุบันยังมีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความเสมอภาคในการใช้สิทธิต่าง ๆ ของคู่ความในศาลพลเรือนกับศาลทหารอีกหลายประเด็น เช่น สิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลทหารของผู้เสียหายที่ไม่ใช่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร สิทธิในการมีทนายของจำเลย สิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาของศาลทหารในเวลาไม่ปกติและศาลอาญาศึก การดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา เป็นต้น ซึ่งประเด็นเหล่านี้คู่ความในศาลทหารยังได้รับความคุ้มครองที่แตกต่างจากศาลพลเรือน ดังนั้น สำนักกฎหมาย ซึ่งเป็นหน่วยงานมีขอบเขตหน้าที่และอำนาจในเรื่องดังกล่าว จึงได้จัดให้มีโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการขึ้น เพื่อรับฟังความคิดเห็น มุมมองและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสรุปประเด็นและประมวลความเห็น เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะ/ความเห็นต่อพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ในส่วนของเรื่องสิทธิของคู่ความในศาลทหารกับ

* สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, สำนักกฎหมาย, 'ข้อเสนอแนะ/ความเห็นต่อกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนเรื่อง สิทธิของคู่ความในศาลทหารกับศาลพลเรือน (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, มปป.) <<http://docs.nhrc.or.th/uploads/36412-565.pdf>> สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2564.

ศาลพลเรือนว่าอาจมีประเด็นที่ไม่สอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชนหรือไม่ เพื่อเสนอความเห็นต่อรัฐสภาต่อไป

2. แนวความคิดและหลักการที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวความคิดในการปกครองบังคับบัญชาทหาร

การจัดให้มีกำลังทหารเป็นหน้าที่ของรัฐ การที่จะปกครองบังคับบัญชากำลังทหารซึ่งเป็นบุคลากรที่ใช้อาวุธร้ายแรงในการปฏิบัติราชการให้ปฏิบัติราชการไปได้โดยสุล่งนั้น จะต้องมียุทธวิธีการปกครองกัน โดยสายการบังคับบัญชาทางทหารและจะมีการแบ่งชั้นยศ เพื่อประโยชน์ในการปกครองบังคับบัญชา เมื่อมีการจัดการปกครองตามสายการบังคับและมีการแบ่งชั้นยศเพื่อปกครองบังคับบัญชาแล้ว ก็จะก่อให้เกิดผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา โดยผู้บังคับบัญชานี้มีหน้าที่ที่จะปกครองบังคับบัญชาผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติราชการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของทางราชการ ตามที่กล่าวมานั้นเป็นพื้นฐานเบื้องต้นซึ่งกองทัพทุกประเทศยึดถือเป็นแนวทางบรรลุมรรลุมากิจทางทหาร ถือว่าเป็น “หลักเอกภาพในการบังคับบัญชา” ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญหลักการหนึ่ง หลักการนี้มีฐานความคิดที่ว่าเพื่อให้ผู้บังคับบัญชาทหารสามารถใช้หลักการรวมอำนาจกำลังรบอันได้แก่ การใช้ทรัพยากรทางทหารที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายได้อย่างรวดเร็ว ณ ตำบลและเวลาที่แตกหักเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายทางทหาร คือ ชัยชนะในการสงคราม แต่ละส่วนต้องมีผู้สั่งการเพียงคนเดียว ซึ่งหลักเกณฑ์ในการบังคับบัญชานี้เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งอำนาจในการกำกับดูแลวินัยของทหาร ผู้ใต้บังคับบัญชา โดยวางหลักเกณฑ์ไว้ว่าผู้บังคับบัญชาย่อมมีอำนาจโดยชอบที่จะดำเนินการลงทัณฑ์ได้ แต่ถ้การกระทำความผิดนั้นมีระดับร้ายแรงเกินกว่าอำนาจของผู้บังคับบัญชาที่จะใช้อำนาจตามกฎหมายที่จะลงทัณฑ์ได้ ก็ต้องเสนอเรื่องให้ศาลทหารเป็นผู้พิจารณาพิพากษา โดยศาลทหารนี้จะเป็นหลักประกันการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาที่จะทำให้การปกครองบังคับบัญชาทหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่ขัดกับหลักเอกภาพในการบังคับบัญชา

2.2 หลักการทั่วไปเกี่ยวกับระบบศาลทหาร

ในระบบวิธีพิจารณาความอาญาโดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นในศาลพลเรือนหรือศาลทหารสิ่งที่เป็นหลักพื้นฐานอันจะขาดไม่ได้ประการหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาคือความยุติธรรมในการดำเนินคดีอาญา บุคคลที่ถูกฟ้องและลงโทษโดยศาลจะต้องได้รับการปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักพื้นฐานของความยุติธรรมทางอาญา หลักการดังกล่าวถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานซึ่งได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ถ้หลักการเหล่านี้ไม่ได้รับการปฏิบัติตามก็จะถือว่าการพิจารณาคดีนั้นเสียไปและมีผลเท่ากับการปฏิเสธความยุติธรรม

ศาลทหารเป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารเท่านั้น ซึ่งประเทศทั่วโลกที่มีศาลทหารก็ยึดถือหลักเกณฑ์เช่นนี้เหมือนกันหมด โดยจะยึดถือเขตอำนาจของศาลเหนือตัวบุคคลผู้กระทำความผิด มิใช่เขตอำนาจเหนือเขตท้องที่ที่ความผิดเกิดขึ้นหรือประเภทของลักษณะความผิดที่ได้กระทำความผิด ดังเช่นเขตอำนาจของศาลพลเรือน ต่างจากศาลพลเรือนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีที่พลเมืองของประเทศนั้นกระทำความผิด ดังนั้น ในเวลาปกติศาลทหารจึงไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่พลเมืองทั่วไป

กระทำความผิด ส่วนในเวลาไม่ปกติ เช่น มีการรบหรืออยู่ในสภาวะที่มีศึกสงครามหรือได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก พลเมืองทั่วไปที่กระทำความผิดทางอาญาอาจตกอยู่ในอำนาจของศาลทหารได้ เป็นต้น ทั้งนี้ ย่อมเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายของแต่ละประเทศได้บัญญัติไว้ เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส ตามประมวลกฎหมายกระบวนการยุติธรรมทางทหาร (Code de Justice Militaire) ศาลทหารนั้นมียอำนาจเหนือความผิดที่กระทำต่อผลประโยชน์ของประเทศ ซึ่งในเวลาปกติศาลทหารจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีก็ต่อเมื่อมีการส่งกำลังทหารออกไปปฏิบัติภารกิจนอกประเทศ โดยมีอำนาจเหนือบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ส่วนในเวลาสงครามศาลทหารจะมีอำนาจเหนือเขตการควบคุมของกำลังทหารโดยมีอำนาจเหนือบุคคลที่กระทำความผิดดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารหรือไม่ก็ตาม สมพันธ์รัฐสวีเดน ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหาร (Procédure Penale Militaire) ศาลทหารมีเขตอำนาจเหนือเฉพาะคดีที่เป็นความผิดต่อกฎหมายอาญาทหาร ความผิดเกี่ยวกับราชการทหาร และความผิดต่อกฎหมายความมั่นคงของประเทศในคดีที่ทหารและพลเรือนกระทำความผิดตามเงื่อนไขที่กำหนด หรือเครือรัฐออสเตรเลีย ตามกฎหมายว่าด้วยวินัยของกองทัพ (The Defence Force Discipline Act 1982) ศาลทหารมีอำนาจเหนือเฉพาะคดีที่เป็นความผิดต่อกฎหมายอาญาทหารและความผิดวินัยทหารเท่านั้น เป็นต้น

2.3 รูปแบบการจัดโครงสร้างในระบบศาลทหาร

รูปแบบการจัดโครงสร้างในระบบของศาลทหารมี 2 รูปแบบ คือ

1) กระบวนการยุติธรรมทหารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมพลเรือน (Relative Military Justice) ประเทศที่มีกระบวนการยุติธรรมทหารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมพลเรือน เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย ประเทศอังกฤษ ประเทศแคนาดา เป็นต้น ประเทศต่าง ๆ เหล่านี้การพิจารณาพิพากษาคดีในศาลชั้นต้นจะดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร แต่การดำเนินกระบวนพิจารณาในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาจะดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีโดยศาลพลเรือน ศาลสูงของศาลพลเรือนจะมีอำนาจในการตรวจสอบและเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาของศาลทหารชั้นต้น โดยศาลทหารกลุ่มประเทศเหล่านี้จะไม่มีการจัดโครงสร้างกำหนดเขตอำนาจ หรือระบบการวิธีพิจารณาพิพากษาคดีสำหรับเวลาสงครามหรือสถานการณ์ไม่ปกติให้แตกต่างไปจากในเวลาปกติ เนื่องจากการจัดตั้งศาลทหารของประเทศในกลุ่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินคดีกับทหารที่กระทำความผิดในขณะที่มีการจัดกำลังทหารออกไปทำศึกสงคราม การกำหนดเขตอำนาจของศาลทหารจึงเป็นการกำหนดขึ้นเพื่อใช้ในเวลาสงคราม ภายหลังที่มีการตั้งศาลทหารขึ้นในเวลาปกติจึงได้นำหลักเกณฑ์ของศาลทหารที่ใช้ในเวลาสงครามมาใช้กับศาลทหารในเวลาปกติด้วย ดังนั้น การจัดโครงสร้างในเรื่องเขตอำนาจ หรือวิธีพิจารณา พิพากษาคดีของศาลทหารในระบบนี้ จึงมีความเสมอเหมือนกันทั้งในเวลาปกติและในเวลาสงครามหรือในสถานการณ์ไม่ปกติ ยังผลให้สิทธิของคู่ความในศาลทหารได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันทั้งในเวลาปกติและเวลาสงคราม จะเห็นได้ว่ากลุ่มประเทศที่มีกระบวนการยุติธรรมทหารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมพลเรือน ได้ให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่บุคคลที่เป็นทหารกับบุคคลพลเรือนด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยบุคคลทั้งสองสถานะนั้นเมื่อตกเป็นจำเลยแม้ในกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลชั้นต้น จะได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีต่างศาลกัน หากแต่เมื่อมีการใช้สิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกาแล้วจะได้รับการพิจารณาพิพากษาโดยศาลอุทธรณ์

หรือศาลสูงสุดของรัฐนั้นซึ่งเป็นศาลพลเรือนเช่นเดียวกัน และยังมีการรับรองสิทธิของจำเลยในศาลทหารไว้ อย่างเท่าเทียมเสมอภาคกัน ไม่ว่าจะเป็นในเวลาปกติหรือในเวลาสงครามหรือในสถานการณ์ที่ไม่ปกติโดยมิได้ กำหนดหลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันแต่ประการใด

2) กระบวนการยุติธรรมทหารแบบสมบูรณ (Absolute Military Justice) ประเทศที่มี กระบวนการยุติธรรมทหารแบบสมบูรณ เช่น ประเทศไทย สมาพันธรัฐสวิส เป็นต้น กระบวนการยุติธรรมใน รูปแบบนี้จะมีศาลสูงในระบบของศาลทหารซึ่งเป็นศาลในสังกัดกระทรวงกลาโหม โดยศาลทหารในชั้นอุทธรณ์ หรือฎีกามีอำนาจตรวจสอบเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้นตามหลักเกณฑ์ว่า ด้วยการอุทธรณ์หรือฎีกา นอกจากนี้ ยังได้มีการกำหนดเขตอำนาจและวิธีพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร ในสถานการณ์ที่เป็นเวลาไม่ปกติ ในเวลาสงคราม ในเวลาที่ใช้กฎอัยการศึก หรือในเวลาประกาศ สถานการณ์ฉุกเฉินไว้เป็นพิเศษ ซึ่งถ้าหากในเวลาสงครามได้มีการตั้งศาลอาญาศึกขึ้นในยุทธบริเวณศาลอาญาศึก จะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เกิดขึ้นในยุทธบริเวณได้ทุกประเภทคดี นอกจากนี้ ในกรณีที่มีการ ประกาศใช้กฎอัยการศึกผู้ที่มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกอาจกำหนดให้คดีบางประเภทอยู่ในอำนาจของ ศาลทหารได้ ดังนั้น ในเวลาไม่ปกติ ศาลทหารอาจมีอำนาจเหนือบุคคลพลเรือนด้วย โดยที่ผู้บังคับบัญชาทหาร ไม่มีอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลงโทษ หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารได้เหมือนกับ ประเทศที่มีกระบวนการยุติธรรมทหารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมพลเรือน โดยประเทศที่มีรูปแบบ กระบวนการยุติธรรมทหารแบบสมบูรณนั้น ผู้บังคับบัญชามีแต่เพียงอำนาจในการใช้สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกา คัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้นหรือศาลทหารชั้นอุทธรณ์เท่านั้น อันเป็นการไม่ขัดต่อหลัก ของการใช้อำนาจตุลาการแต่อย่างใด ซึ่งจะต่างจากกระบวนการยุติธรรมทหารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ ยุติธรรมพลเรือนที่ผู้บังคับบัญชาทหารมีอำนาจที่จะแก้ไขคำพิพากษาของศาลทหารได้ แต่เมื่อพิจารณาถึง โครงสร้างขององค์กรแล้วศาลทหารในประเทศที่มีกระบวนการยุติธรรมทหารแบบสมบูรณนี้อาจจะขาดความ เป็นอิสระในการทำหน้าที่ เนื่องจากศาลทหารนั้นยังเป็นหน่วยงานที่สังกัดอยู่กระทรวงกลาโหมและตุลาการ ของศาลทหารนั้นยังมีฐานะเป็นข้าราชการทหารภายใต้การบังคับบัญชาเหมือนกับข้าราชการทหารทั่วไป

2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาค (Principle of Equality) ถือว่าเป็นหลักพื้นฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยมิต้อง คำนึงถึงคุณสมบัติอื่น ๆ อาทิ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ถิ่นกำเนิด เป็นต้น และขณะเดียวกันก็ถือว่าหลักความ เสมอภาคนี้เป็นหลักที่ควบคุมมิให้รัฐใช้อำนาจของตนตามอำเภอใจ โดยการใช้อำนาจของรัฐแก่กลุ่มบุคคลใด บุคคลหนึ่งรัฐต้องสามารถอธิบายได้ว่า เพราะเหตุใดรัฐจึงกระทำการอันก่อให้เกิดผลกระทบหรือเป็นการให้ ประโยชน์แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้นโดยเฉพาะ หากการให้เหตุผลไม่อาจรับฟังได้แสดงว่าการใช้อำนาจของรัฐนั้น เป็นไปตามอำเภอใจ ดังนั้น หลักความเสมอภาคจึงเป็นหลักการสำคัญในการรับรองและคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพของประชาชนและสามารถนำมาตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐได้ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายตุลาการ

หลักความเสมอภาคนั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักเสรีภาพ เนื่องจากเป็นหลักการที่จะทำให้การใช้เสรีภาพเป็นไปอย่างเสมอกันทุกผู้ทุกคน แต่หากเสรีภาพใช้ได้เพียงบุคคลบางคนเท่านั้น ในขณะที่บางคนเข้าถึงไม่ได้ ในกรณีดังกล่าวก็ไม่ถือว่ามีเสรีภาพแต่ประการใด ความเสมอภาคจึงเป็นฐานของเสรีภาพและเป็นหลักประกันในการทำให้เกิดเสรีภาพขึ้นได้จริง ดังนั้น หลักความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย (Equality before the law) จึงเป็นหลักการที่ทำให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ อย่างเท่าเทียมกันหรือไม่เลือกปฏิบัติ ทั้งนี้ การปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคนั้นจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันอย่างเท่าเทียมกัน และจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกันไปตามลักษณะของเรื่องนั้น ๆ จึงจะทำให้เกิดความยุติธรรมภายใต้หลักความเสมอภาคขึ้นได้

หลักความเสมอภาค คือ หลักการที่ว่าในสถานการณ์ที่เหมือนกันจะต้องปฏิบัติด้วยหลักเกณฑ์เดียวกัน โดยเอกสารระหว่างประเทศหลายฉบับได้บัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคไว้เช่นกัน เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenants of Civil and Political Rights) เป็นต้น

การเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรมที่ไม่ถือว่าขัดต่อหลักความเสมอภาค โดยหลักความเสมอภาคไม่ได้เรียกร้องให้รัฐหรือองค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐทุกองค์กรปฏิบัติต่อบุคคลอย่างเดียวกันทุกคน ในทางตรงข้ามหลักความเสมอภาคกลับเรียกร้องให้รัฐหรือองค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญให้แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล เฉพาะแต่บุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญเท่านั้นที่รัฐหรือองค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐต้องปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นอย่างเดียวกัน การปฏิบัติที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันจะต้องมีเหตุผลที่สามารถรับฟังได้ จึงจะทำให้การเลือกปฏิบัตินั้นเป็นการปฏิบัติที่เป็นธรรมและไม่ถือว่าขัดหรือแย้งกับหลักความเสมอภาค ซึ่งการเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรมอาจเกิดจากกรณีดังต่อไปนี้¹

1) การเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรมที่เกิดจากสถานะภาพของเรื่องที่แตกต่างกัน

สถานการณ์หรือสภาพของเรื่องที่แตกต่างกัน หมายความว่า ในเรื่องเดียวกันสถานการณ์เดียวกันหรือในสภาพเดียวกัน บุคคลทุกคนจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเดียวกัน หากไม่ใช่สถานการณ์เดียวกันหรือสภาพอย่างเดียวกัน องค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐอาจปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นให้แตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายหรือการตีความกฎหมาย เช่น การปฏิบัติที่แตกต่างต่อบุคคลที่มีสถานะทางกฎหมายแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น กรณีตามมาตรา 27 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่กำหนดให้บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐซึ่งรัฐธรรมนูญยอมให้รัฐออกกฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพของเจ้าหน้าที่ดังกล่าวมากกว่าเอกชนทั่วไปในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจรรยาบรรณ เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มีสถานะทางกฎหมายสองสถานะในขณะเดียวกัน คือ ในฐานะที่เป็นบุคคลโดยทั่วไปที่สามารถมีสิทธิและเสรีภาพต่าง ๆ ตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ทุกประการเหมือนกับบุคคลทั่วไป อีกสถานะหนึ่ง คือ เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย เมื่ออยู่ในสถานะนี้บุคคลเหล่านี้จึงอาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพต่าง ๆ ที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญมากกว่าบุคคลทั่วไป

¹ สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2543, มิถุนายน), “หลักความเสมอภาค.” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 30, ฉบับที่ 2. หน้า 167 - 171.

ในกรณีเช่นนี้จึงอาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพบางประการ เช่น ถูกจำกัดสิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือการจัดตั้งพรรคการเมือง เว้นแต่จะลาออกจากตำแหน่งดังกล่าว เป็นต้น

2) การเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรมเกิดจากความจำเป็นเพื่อประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะ

การปฏิบัติต่อบุคคลตามหลักความเสมอภาคนั้นย่อมต้องคำนึงถึงเรื่องประโยชน์สาธารณะเหนือประโยชน์ส่วนบุคคลหรือประโยชน์ของปัจเจกชน ดังนี้ จะอ้างหลักความเสมอภาคในการใช้กฎหมายเพื่อมาคุ้มครองปัจเจกชนนั้นไม่ได้ เช่น ในกรณีที่มีความไม่สงบเกิดขึ้นในบ้านเมือง ทางกรรมาธิการจำเป็นต้องใช้มาตรการบางอย่างเพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขกลับมาสู่บ้านเมืองโดยเร็วที่สุดและการใช้มาตรการดังกล่าวนั้นสะท้อนให้เห็นถึงการเลือกปฏิบัติและการเคารพต่อหลักความเสมอภาค ผู้ที่ได้รับเดือดร้อนจากการกระทำดังกล่าวจะอ้างหลักความเสมอภาคต่อรัฐไม่ได้

3) การอ้างประโยชน์สาธารณะเพื่อไม่ต้องเคารพต่อหลักความเสมอนั้นจะต้องไม่เป็นการก่อให้เกิดการแบ่งแยกอย่างที่ไม่สามารถยอมรับได้

การอ้างประโยชน์สาธารณะในการปฏิบัติให้แตกต่างกันนั้นแม้จะถือว่าเป็นการกระทบต่อหลักความเสมอภาคและก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติก็ตาม แต่อย่างไรก็ดี การกระทำดังกล่าวนั้นจะต้องไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกอย่างที่ไม่สามารถยอมรับได้ ถ้าเป็นเช่นนี้แล้วก็ไม่สามารถใช้กฎหมายดังกล่าวได้ การแบ่งแยกอย่างที่ไม่สามารถยอมรับได้นั้นที่เห็นได้ชัดก็คือ การแบ่งแยกที่เป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ เช่น การแบ่งแยกในเรื่องแหล่งกำเนิด เชื้อชาติ ศาสนา เพศ เป็นต้น

4) การเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรมที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่ในสังคม

การเลือกปฏิบัติที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่หรือการปฏิบัติการณ์ในทางบวก คือ การดำเนินการตามกฎหมายที่แตกต่างกันในลักษณะชั่วคราวที่ผู้มีอำนาจกำหนดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมและยกระดับบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลที่มีสถานะด้อยกว่าบุคคลอื่น เพื่อส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น

ประเภทของหลักความเสมอภาค สามารถแบ่งได้ ดังนี้²

1) ความเสมอภาคทั่วไปหรือความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย (Equality before the Law) หมายความว่า บุคคลไม่ว่าจะมีฐานะทางกฎหมายอย่างไรก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน สถานะทางกฎหมายไม่ก่อให้เกิดเอกสิทธิ์แก่บุคคลเหล่านั้นแต่อย่างใด เช่น ถ้าหากทหารทำสิ่งผิดกฎหมาย ทหารคนนั้นก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกับกรณีที่บุคคลธรรมดาทั่วไปกระทำความผิด การเป็นทหารไม่ได้ก่อให้เกิดสิทธิแก่ทหารที่จะไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่กรณีดังกล่าวจะเข้าเหตุยกเว้นโทษหรือเหตุยกเว้นความผิดตามบทบัญญัติของกฎหมาย ดังนั้น หลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายจึงเป็นหลักความเสมอภาคทั่วไปที่บุคคลอาจเรียกร้องจากรัฐเพื่อให้ปฏิบัติต่อตนเช่นเดียวกับที่ปฏิบัติต่อบุคคลอื่นอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น หลักความเสมอภาคทั่วไปหรือหลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายจึงมีความหมายอยู่ 2 นัย คือ

² บรรเจิด สิงคะเนติ. (2552). หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. หน้า 159-161.

(1) เมื่อมีการกระทำความผิดทุกคนจะต้องมีความรับผิดชอบเท่าเทียมกันโดยไม่มีข้อยกเว้น ซึ่งเป็นความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายในทางสารบัญญัติ

(2) การดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดจะต้องมีความเท่าเทียมกันโดยไม่มีข้อยกเว้น ซึ่งเป็นความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายในทางวิธีพิจารณาความ

2) หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง หมายถึง กฎหมายได้บัญญัติถึงความเสมอภาคในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ เช่น

(1) ความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม หมายความว่า เมื่อมีกรณีที่ต้องใช้สิทธิเรียกร้องทางศาล บุคคลทุกคนที่ถูกโต้แย้งสิทธิสามารถที่จะนำคดีเข้าสู่การพิจารณาในศาลที่มีเขตอำนาจได้อย่างเท่าเทียมกัน และได้รับการพิจารณาตามกระบวนการพิจารณาอย่างเดียวกัน ผู้ใดจะร้องขอให้จัดตั้งศาลพิเศษขึ้นเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีของตนโดยเฉพาะไม่ได้ แต่กรณีก็มีข้อยกเว้น คือ กรณีการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่อยู่ใต้อำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพียงศาลเดียว และเมื่อศาลได้พิจารณาพิพากษาแล้วให้เป็นที่สุดไม่อาจอุทธรณ์ฎีกาไปยังหน่วยงานใดได้อีก

(2) ความเสมอภาคในการเข้าทำงานในภาครัฐ หมายความว่า บุคคลทุกคนที่เป็นคนไทยที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนหรือตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมหรือตามกฎหมายอื่นที่กำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จะเข้าทำหน้าที่ในภาครัฐ บุคคลย่อมมีความเสมอภาคที่จะสมัครเข้ารับราชการได้ โดยทั่วไปแล้วกระบวนการคัดเลือกที่จะดำเนินการโดยมีการสอบแข่งขันกันเพื่อพิจารณาความรู้ความสามารถของบุคคล การนำหลักเกณฑ์อื่นมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณานอกจากพิจารณาจากความรู้ความสามารถของบุคคล จึงเป็นกรณีที่อาจขัดกับหลักความเสมอภาค

(3) ความเสมอภาคในการเลือกตั้ง พิจารณาทั้งกรณีของบุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้งและบุคคลผู้มีสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง หมายความว่า บุคคลทุกคนที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ย่อมมีสิทธิเลือกตั้งและสิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้งอย่างเท่าเทียมกัน

(4) ความเสมอภาคในการรับภาระของรัฐ ซึ่งเป็นความเสมอภาคในการรับภาระของรัฐ ได้แก่ ความเสมอภาคในการชำระภาษีให้แก่รัฐมากน้อยตามความสามารถของแต่ละบุคคล

(5) ความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ เช่น บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิเสมอภาคกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานและผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ หลักพื้นฐานในการจัดทำบริการสาธารณะจะต้องเป็นไปตามหลักความเสมอภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อผู้ใช้บริการของบริการสาธารณะทั้งหลาย

จากหลักเกณฑ์ของหลักความเสมอภาคที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นถือได้ว่า หลักความเสมอภาคเป็นหลักเกณฑ์อันสำคัญยิ่งประการหนึ่งที่จะทำให้การใช้สิทธิเสรีภาพบรรลุดุประสงคตามที่กฎหมายได้รับรองและคุ้มครอง โดยจะก่อให้เกิดการใช้สิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันของประชาชนทุกคนและเกิดความยุติธรรมแก่ทุกกรณีจากการที่รัฐมีความผูกพันที่ต้องออกกฎเกณฑ์มาใช้กับประชาชน การบังคับใช้กฎเกณฑ์ที่ออกมานั้นกับประชาชนและการเยียวยาสิทธิให้แก่ประชาชน ทั้งนี้ การที่จะบรรลุผลตามหลักความเสมอภาคได้นั้น ย่อมต้องอาศัยความเข้าใจและตระหนักในสิทธิของประชาชนในการกล่าวอ้างถึงหลักความเสมอภาคต่อรัฐ

และขณะเดียวกันองค์กรของรัฐก็ต้องปฏิบัติต่อประชาชนโดยเคารพหลักความเสมอภาคเป็นสำคัญ จึงจะทำให้หลักความเสมอภาคเกิดผลในทางปฏิบัติได้ ซึ่งตามแนวคิดหลักความเสมอภาคนั้นจะเห็นได้ว่าความเสมอภาคมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งในมาตรฐานสากลที่ได้กล่าวไว้เพื่อปฏิบัติต่อบุคคลอย่างเสมอภาคกันและไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ หรือหากมีความจำเป็นที่ต้องปฏิบัติแตกต่างกันออกไปนั้นก็ต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจนและกฎหมายนั้นจะต้องตราโดยชอบ ดังนั้น ภายใต้กฎหมายเดียวกันหรือในสถานการณ์เดียวกันนั้นบุคคลจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาค ในขณะเดียวกันหากได้พิจารณาบทบัญญัติมาตรา 27 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แล้วถือว่าเป็นหลักคุ้มครองความเสมอภาคทางกฎหมายที่ห้ามมิให้มีการปฏิบัติที่แตกต่างกันระหว่างบุคคลที่มีสถานะเดียวกันโดยไม่มีเหตุสมควร

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับหลักการดำเนินคดีอาญา³

1) หลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชน (Private Prosecution)

หลักการนี้เป็นหลักดำเนินคดีดั้งเดิมของผู้คนซึ่งรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นแคว้นเป็นอาณาจักรหรือประเทศ รูปแบบของการดำเนินคดีตามหลักการนี้ก็จะเป็นเรื่องระหว่างเอกชนผู้เสียหายกับผู้กระทำละเมิด โดยการฟ้องหรือร้องทุกข์ต่อผู้มีอำนาจหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นคนกลางชี้ขาด การดำเนินคดีมีลักษณะของการต่อสู้กันระหว่างเอกชนสองคน โดยมีคนกลางเป็นผู้ชี้ขาดรูปแบบของการดำเนินคดีอาญากับคดีแพ่งจะไม่แตกต่างกัน

2) หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

หลักการนี้เป็นหลักการดำเนินคดีอาญาดั้งเดิมของประเทศอังกฤษ ซึ่งถือว่าพลเมืองทุกคนมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจึงถือว่าประชาชนทุกคนได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิด จึงอยู่ในฐานะมีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาได้ตามหลักการที่ว่า บุคคลจะฟ้องคดีอาญาใด ๆ ก็ได้ (Anyone may prosecute) โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่า บุคคลผู้ฟ้องคดีนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงและได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิดหรือไม่

3) หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

หลักการนี้จะมีพนักงานอัยการเป็นผู้แทนรัฐในการทำหน้าที่ดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหา โดยพนักงานอัยการไม่ได้มีหน้าที่แต่เฉพาะการฟ้องคดีเท่านั้น แต่พนักงานอัยการในระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐจะรับผิดชอบในเรื่องของการสอบสวนด้วย โดยจะเป็นผู้กำกับดูแลหรืออำนวยการสอบสวนของพนักงานสอบสวนตั้งแต่เริ่มต้นคดี ดังนั้น การดำเนินคดีในระบบนี้จะเป็นการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่รัฐทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมในการค้นหาความจริงในคดี โดยในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าวนี้จะต้องเคารพสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรมตามมาตรฐานสากลด้วย

³ อุทัย อาทิวะช. (2554). คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา หน้า 13-16.

2.6 หลักการเกี่ยวกับสิทธิของจำเลยในคดีอาญาในการทบทวนคำพิพากษา

การทบทวนคำพิพากษา (Judgement Review) หมายถึง กระบวนการตรวจสอบคำพิพากษาของศาลชั้นต้น (First Instance) โดยศาลสูง (Higher Instance) เพื่อตรวจสอบทบทวน (Examination) แก้ไขในข้อผิดพลาดบกพร่องที่อาจปรากฏในคำพิพากษาศาลชั้นต้น ตามความมุ่งหมายที่ว่าคำพิพากษาจะต้องมีความถูกต้องสมบูรณ์ (Consideration for Purpose of Correction) ซึ่งการพิจารณาคดีในลักษณะนี้จะต้องตรวจสอบจากสำนวนคดีของศาลชั้นต้นเป็นหลัก โดยฟังข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนของศาลชั้นต้น ศาลสูงจะไม่รับฟังข้อเท็จจริงเพิ่มเติมอีก เป็นการจำกัดอำนาจหน้าที่ของศาลสูงที่จะไม่รับฟังข้อเท็จจริงนอกเหนือไปจากที่ปรากฏในสำนวนคดี แต่ศาลอาจออกนั่งพิจารณาฟังคำแถลงการณ์ด้วยวาจา (Oral Agreement) ทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยก็ได้ เพราะการแถลงการณ์ด้วยวาจาจะทำให้ศาลเข้าใจข้อเท็จจริงได้ชัดเจนยิ่งขึ้นและอาจช่วยให้ศาลได้แนวความคิดที่กว้างไกลสามารถนำมาประกอบการตัดสินใจ ศาลสูงจะทำการตรวจสอบทบทวนความผิดพลาดบกพร่องในเรื่องต่อไปนี้⁴

1) การตรวจสอบทบทวนความผิดพลาดในข้อกฎหมาย (Error in Law) ซึ่งในกรณีนี้ศาลสูงอาจทำการตรวจสอบได้ในหลายประเด็น เช่น ตรวจสอบทบทวนการปรับใช้ข้อกฎหมาย (Mistaken Application of Law) หรืออาจจะเป็นการตรวจสอบการตีความกฎหมาย (Interpretation) เพราะการปรับใช้กฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริงในคดีอาญาไม่ใช่เป็นเรื่องง่ายเสมอไป บางกรณีมีปัญหาว่ากฎหมายนั้นมีเจตนารมณ์อย่างไร ทั้งนี้จึงต้องอาศัยการตีความกฎหมายเพื่อค้นหาเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมาย การตีความกฎหมายจึงเป็นเรื่องของศิลปะและเรื่องของศาสตร์พื้นฐานและความรู้สึกนึกคิดของผู้พิพากษา การตีความกฎหมายจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ผู้พิพากษาหรือผู้ใช้กฎหมายอาจมีข้อผิดพลาดบกพร่องได้ ดังนั้น การตีความกฎหมายที่ผิดพลาดถือเป็นข้อผิดพลาดบกพร่องประการหนึ่งที่ต้องมีการตรวจสอบทบทวน

2) การตรวจสอบทบทวนความผิดพลาดบกพร่องในขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล (Error relate to Procedural Law) การตรวจสอบในกรณีนี้เป็นการตรวจสอบโครงสร้างในทางวิธีพิจารณาความ (Procedural Formation) ในคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาในทางพิจารณาซึ่งอาจเกิดความผิดพลาดในการวินิจฉัยชี้ขาด (Adjudication) เกี่ยวกับวิธีพิจารณาขั้นได้ เช่น ศาลมีคำสั่งไม่รับฟ้องทั้งที่คดีโจทก์มีมูลความผิดหรือศาลพิจารณาพิพากษาคดีที่ขาดอายุความแล้ว หรือศาลพิจารณาในคดีที่โจทก์ไม่ใช่ผู้เสียหาย เป็นต้น

3. หลักการสากล รัฐธรรมนูญ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

3.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights)

ข้อ 1 มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาอิสระและเท่าเทียมกันทั้งศักดิ์ศรีและสิทธิทุกคนได้รับการประสิทธิประสาทเหตุผลและมโนธรรมและควรปฏิบัติเท่าเทียมกันอย่างฉันทันหนึ่ง

⁴ กันยารัตน์ รูปสมศรี. (2554), การทบทวนคำพิพากษาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. หน้า 25.

ข้อ 2 บุคคลชอบที่จะมีสิทธิและเสรีภาพตามที่ระบุไว้ในปฏิญญานี้ ทั้งนี้ โดยไม่มีการจำแนกความแตกต่างในเรื่องใด เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมืองหรือทางอื่นใด ชาติหรือสังคมอันเป็นที่มาเดิม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นใด นอกจากนี้การจำแนกข้อแตกต่างโดยอาศัยฐานแห่งสถานะทางการเมือง ทางตุลาณาหรือทางเรื่องระหว่างประเทศของประเทศหรือดินแดนซึ่งบุคคลสังกัดจะทำได้ ทั้งนี้ ไม่ว่าดินแดนดังกล่าวจะเป็นเอกราชอยู่ในความพิทักษ์มิได้ปกครองตนเองหรืออยู่ภายใต้การจำกัดแห่งอธิปไตยอื่นใด

ข้อ 7 ทุก ๆ คนต่างเสมอกันในกฎหมายและชอบที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ทุกคนชอบที่จะได้รับความคุ้มครองอย่างเสมอหน้าจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้และต่อการยุยงส่งเสริมให้เกิดการเลือกปฏิบัติเช่นนั้น

ข้อ 10 บุคคลชอบที่จะเท่าเทียมกันอย่างบริบูรณ์ในอันที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผย โดยศาลที่เป็นอิสระและไร้อคติในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ตลอดจนข้อที่ตนถูกกล่าวหาใด ๆ ทางอาญา

3.2 อนุสัญญาเจนีวา (Geneva Convention) ลงวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1949

ข้อ 4 ประเทศที่เป็นกลางจะต้องรับใช้บทบัญญัติแห่งอนุสัญญาฉบับนี้โดยอนุโลมสำหรับผู้บาดเจ็บและป่วยไข้ ตลอดจนพนักงานแพทย์และอนุศาสนาจารย์แห่งกองทัพของภาคีคู่พิพาท ซึ่งได้รับไว้หรือได้กักกันไว้ในอาณาเขตของตนรวมทั้งสำหรับผู้ตายที่ค้นพบด้วย

ข้อ 99

เชลยศึกจะต้องไม่ถูกฟ้องหรือถูกลงโทษสำหรับการกระทำซึ่งกฎหมายของประเทศที่กักคุมหรือกฎหมายระหว่างประเทศที่ใช้อยู่ในเวลาที่ได้กระทำการดังกล่าวนั้นมีได้ห้ามไว้

ห้ามมิให้ทำการบังคับทางจิตใจหรือร่างกายแก่เชลยศึกเพื่อที่จะชักจูงให้เชลยศึกรับสารภาพผิดในการกระทำที่ตนถูกกล่าวหา

เชลยศึกจะต้องไม่ถูกตัดสินลงโทษ โดยไม่มีโอกาสที่จะแสดงข้อต่อสู้และที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความผู้ทรงคุณวุฒิ

ข้อ 105

เชลยศึกมีสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนเชลยศึกของตนที่จะหาทนายความผู้ทรงคุณวุฒิมาทำการต่อสู้คดีให้ ที่จะเรียกพยาน และถ้าเชลยศึกเห็นว่าจำเป็นก็มีสิทธิใช้ล่ามที่สามารถประเทศที่กักคุมจะต้องแจ้งให้เชลยศึกทราบในเวลาอันควรก่อนการพิจารณาคดีว่าตนมีสิทธิเหล่านี้

เมื่อเชลยศึกไม่เลือกหาทนายความ ประเทศที่คุ้มครองจะต้องจัดหาทนายความให้และให้มีเวลาอย่างน้อยที่สุดหนึ่งสัปดาห์เพื่อการนี้ เมื่อได้รับคำร้องขอประเทศที่คุ้มครองจะต้องส่งรายชื่อบุคคลที่มีคุณวุฒิเป็นทนายความให้แก่ประเทศที่คุ้มครอง แต่ถ้าเชลยศึกหรือประเทศที่คุ้มครองไม่เลือกหาทนายความ ประเทศที่กักคุมจะต้องตั้งทนายความที่สามารถเข้าทำการต่อสู้คดีให้

ทนายความที่ทำการต่อสู้คดีแทนเชลยศึกนั้น จะต้องใช้เวลาจัดการอย่างน้อยที่สุดสองสัปดาห์ก่อนเปิดการพิจารณาคดี ทั้งจะต้องได้รับความสะดวกต่าง ๆ อันจำเป็นเพื่อเตรียมการต่อสู้คดีของผู้ต้องหา

โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้เข้าเยี่ยมผู้ต้องหาได้โดยเสรี และทำการสัมภาษณ์เป็นการส่วนตัวได้ และให้ปรึกษาหารือกับพยานฝ่ายจำเลยตลอดจนตัวจำเลยได้ด้วย ทนายความหรือที่ปรึกษานี้จะได้รับความสะดวกต่าง ๆ เหล่านี้จนกว่าจะสิ้นระยะเวลาสำหรับอุทธรณ์ หรือสำหรับการยื่นคำร้องทุกข์

รายละเอียดข้อกล่าวหาในการฟ้องเชลยศึกและเอกสารต่าง ๆ โดยทั่วไปซึ่งได้ส่งให้แก่ผู้ต้องหาตามกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในกองทัพของประเทศที่กักขังนั้น จะต้องส่งให้เชลยศึกผู้ต้องหาในภาษาซึ่งเชลยศึกผู้นั้นเข้าใจได้และภายในเวลาอันควรก่อนเปิดการพิจารณาคดี ให้มีการติดต่อส่งเอกสารอย่างเดียวกันในพฤติการณ์เช่นเดียวกันนี้แก่ทนายความซึ่งทำการต่อสู้คดีในนามของเชลยศึกด้วย

ผู้แทนของประเทศที่คุ้มครองจะต้องมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดี นอกจากว่าการพิจารณาคดีนั้นต้องพิจารณาลับเป็นพิเศษเพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงของรัฐ ในกรณีเช่นนี้ ประเทศที่กักขังจะต้องแจ้งให้ประเทศที่คุ้มครองทราบ

ข้อ 106

เชลยศึกทุกคนจะต้องมีสิทธิอุทธรณ์ หรือยื่นคำร้องทุกข์ คำพิพากษาอย่างหนึ่งอย่างใดที่ตนได้รับเช่นเดียวกับผู้ที่สังกัดอยู่ในกองทัพของประเทศที่กักขังนั้น เพื่อที่จะให้ลบล้างหรือแก้ไขคำพิพากษา หรือที่จะให้การพิจารณาคดีใหม่ได้ เชลยศึกจะต้องได้รับทราบการแจ้งโดยชัดแจ้งว่าตนมีสิทธิอุทธรณ์หรือร้องทุกข์รวมทั้งกำหนดเวลาที่จะพึงปฏิบัติการดังกล่าว

3.3 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights)

ข้อ 2

(1) รัฐภาคีแห่งกติกาฉบับนี้แต่ละรัฐรับที่จะเคารพและให้ความมั่นใจแก่บรรดาบุคคลทั้งปวงภายในอาณาเขตของตน และภายใต้เขตอำนาจของตนในสิทธิทั้งหลายที่ยอมรับแล้วในกติกาฉบับนี้ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติไม่ว่าชนิดใด ๆ เช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง หรืออื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิดหรือสถานะอื่น ๆ

ข้อ 4

(1) ในภาวะฉุกเฉินสาธารณะซึ่งคุกคามความอยู่รอดของชาติ และได้มีการประกาศภาวะนั้นอย่างเป็นทางการแล้ว รัฐภาคีแห่งกติกานี้อาจใช้มาตรการที่เป็นการเลียงพันกรณีของตนภายใต้กติกานี้ได้ เพียงเท่าที่จำเป็นตามความฉุกเฉินของสถานการณ์นั้น มาตรการเช่นว่านั้นจะต้องไม่ขัดแย้งต่อพันธกรณีอื่น ๆ ของตนภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ และไม่เป็นการเลือกปฏิบัติเพียงเหตุแห่งเชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา หรือเผ่าพันธุ์ทางสังคม

(2) การเลียงพันกรณีตามข้อ 5 ข้อ 7 ข้อ 8 (วรรค 1 และ 2) ข้อ 11 ข้อ 15 ข้อ 16 และข้อ 18 ไม่อาจทำได้ภายใต้บทบัญญัติของข้อนี้

(3) รัฐภาคีใดแห่งกติกานี้ที่ใช้สิทธิเลียงดังกล่าวดังกล่าวต้องแจ้งรัฐภาคีอื่นแห่งกติกานี้โดยทันที เพื่อให้ทราบถึงบทบัญญัติซึ่งตนได้เลียงและเหตุผลแห่งการเลียงดังกล่าว โดยให้เลขาธิการสหประชาชาติเป็นสื่อกลางให้มีการแจ้งโดยผ่านสื่อเดิมในวันที่รัฐนั้นยุติการเลียงดังกล่าว

ข้อ 14

(1) บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการในการพิจารณาคดีอาญา ซึ่งตนต้องหาว่ากระทำผิด หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายมีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง สื่อมวลชนและสาธารณชนอาจถูกห้ามเข้าฟังการพิจารณาคดีทั้งหมดหรือบางส่วนก็ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือความมั่นคงของชาติในสังคมประชาธิปไตย หรือเพื่อความจำเป็นเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเรื่องชีวิตส่วนตัวของคู่กรณี หรือในสภาพการณ์พิเศษซึ่งศาลเห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่ง เมื่อการพิจารณาโดยเปิดเผยนั้นอาจเป็นการเสื่อมเสียต่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม แต่คำพิพากษาในคดีอาญา หรือคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยข้อพิพาทในคดีอื่นต้องเปิดเผย เว้นแต่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชน หรือกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับข้อพิพาทของคู่สมรสในเรื่องการเป็นผู้ปกครองเด็ก

(2) บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดอาญาต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด

(3) ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำดังต่อไปนี้เสมอภาค

(ก) สิทธิที่จะได้รับแจ้งโดยพลันซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและเหตุแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหาในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้

(ข) สิทธิที่จะมีเวลาและได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดี และติดต่อกับทนายความที่ตนเลือกได้

(ค) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้าเกินความจำเป็น

(ง) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลจะได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายในกรณีใด ๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทนในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน

(จ) สิทธิที่จะซักถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน และขอให้เรียกพยานฝ่ายตนมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน

(ฉ) สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาลได้

(ช) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เบิกความเป็นปรปักษ์ต่อตนเองหรือให้รับสารภาพผิด

(4) ในกรณีของบุคคลที่เป็นเด็กหรือเยาวชน วิธีพิจารณาความให้เป็นไปโดยคำนึงถึงอายุและความปรารถนาที่จะส่งเสริมการแก้ไขฟื้นฟูความประพฤติของบุคคลนั้น

(5) บุคคลทุกคนที่ต้องคำพิพากษาลงโทษในความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิที่จะให้คณะตุลาการระดับเหนือขึ้นไปพิจารณาทบทวนการลงโทษและคำพิพากษาโดยเป็นไปตามกฎหมาย

ข้อ 26 บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ในกรณีนี้กฎหมายจะต้องห้ามการเลือกปฏิบัติใด ๆ และต้องประกันการคุ้มครองบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและเป็นผลจริงจังกจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลใด เช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ

3.4 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้ เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม

มาตรา 68 รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร

รัฐพึงมีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใด ๆ

รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทุนความให้

มาตรา 199 ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและคดีอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจัดตั้ง วิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของศาลทหาร ตลอดจนการแต่งตั้งและการให้ตุลาการศาลทหารพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

3.5 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 28 บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

(1) พนักงานอัยการ

(2) ผู้เสียหาย

มาตรา 43 คดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอก หรือ รับของโจร ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดคืน เมื่อ พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญา ก็ให้เรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย

มาตรา 44/1 ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้

ฯลฯ

ฯลฯ

มาตรา 173 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่ ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและ จำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา นี้ โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสถานะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

3.6 พระราชบัญญัติบังคับการให้เป็นไปตามอนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเชลยศึก ลงวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2492 พ.ศ. 2548

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“อนุสัญญา” หมายความว่า อนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเชลยศึก ลงวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2542

“เชลยศึก” หมายความว่า บุคคลที่ระบุไว้ในข้อ 4 แห่งอนุสัญญา

มาตรา 8 ห้ามมิให้ศาลพิพากษาลงโทษเชลยศึกโดยไม่ได้ให้โอกาสแก่เชลยศึกในการต่อสู้คดี หรือโดยมิให้ได้รับการช่วยเหลือตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในข้อ 105 แห่งอนุสัญญา

3.7 พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498

มาตรา 13 ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาชาวบางทลวงโทษผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายทหาร หรือกฎหมายอื่นในทางอาญา ในคดีซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิด และมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลใด ๆ ที่กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

มาตรา 14 คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คือ

- (1) คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดด้วยกัน
- (2) คดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน
- (3) คดีที่ต้องดำเนินในศาลเยาวชนและครอบครัว

(4) คดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

มาตรา 15 คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้ดำเนินคดีในศาลพลเรือน

เมื่อศาลพลเรือนได้สั่งรับประทับฟ้องไว้แล้ว แม้จะปรากฏตามทางพิจารณาในภายหลังว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ก็ให้ศาลพลเรือนมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้

มาตรา 16 บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คือ

(1) นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ

(2) นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร

(3) นายทหารประทวนและพลทหารกองประจำการหรือประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร

(4) นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด

(5) ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร

(6) พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เมื่อกระทำผิดในหน้าที่ราชการทหาร หรือกระทำผิดอย่างอื่นเฉพาะในหรือบริเวณ อาคาร ที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักร้อน พักแรม เรือ อากาศยาน หรือ ยานพาหนะใด ๆ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

(7) บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย

(8) เซลยศึกหรือชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

มาตรา 36 ในเวลาไม่ปกติ คือ ในเวลาที่มีการรบหรือสถานะสงคราม หรือได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารซึ่งมีอยู่แล้วในเวลาปกติคงพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ตามอำนาจ แต่ถ้าผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ประกาศ หรือผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้สั่งตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาใด ๆ อีก ก็ให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามประกาศหรือคำสั่งนั้นได้ด้วย

เมื่อหมดภาวะการรบหรือสถานะสงครามหรือเลิกใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารยังคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างอยู่ในศาลหรือที่ยังมิได้ฟ้อง แต่ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีอำนาจสั่งโอนคดีหรือส่งผู้ต้องหาไปดำเนินคดียังศาลทหารแห่งอื่นได้ และให้ศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีเช่นนี้มีอำนาจและหน้าที่ดังศาลทหารในเวลาไม่ปกติ

มาตรา 39 เมื่อหน่วยทหารหรือเรือรบอยู่ในยุทธบริเวณจะตั้งศาลอาญาศึกก็ได้

ภายใต้บังคับมาตรา 10 ให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้น ซึ่งมีกำลังทหารอยู่ในบังคับบัญชาไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน หรือเป็นผู้บังคับบัญชาในเรือรบ ป้อม หรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหารหรือผู้ทำการแทนเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึก เพื่อพิจารณาคดีอาญาที่เกิดขึ้นเฉพาะในเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยทหารนั้นได้

เมื่อทหารบก ทหารเรือ หรือทหารอากาศ กระทำการร่วมกัน ให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้น เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึก

มาตรา 42 ศาลอาญาศึกมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวง ซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นใน เขตอำนาจได้ทุกบทกฎหมายและไม่จำกัดตัวบุคคล

มาตรา 44 ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจ ศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้อง มอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ตามความในมาตรา 40 และมาตรา 43 ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ใน อำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์

มาตรา 51 เมื่ออัยการทหารร้องขอศาลทหารมีอำนาจพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลได้ในกรณีที่จำเลยกระทำผิด

มาตรา 53 ผู้เสียหายจะร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหม ทดแทนความเสียหายในศาลทหารไม่ได้

มาตรา 55 ศาลทหารในเวลาปกติ ให้ผู้เสียหายซึ่งมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ ตามมาตรา 49 วรรคหนึ่ง

ศาลทหารในเวลาปกติและศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ให้จำเลยแต่งตั้งทนายได้

ทนายต้องเป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความหรือทนายความที่กระทรวงกลาโหม กำหนด เมื่อทนายได้รับอนุญาตจากศาลแล้ว ให้ว่าต่างหรือแก้ต่างได้

ศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามมาตรา 40 และ มาตรา 43 ห้ามแต่งตั้งทนาย

มาตรา 56 ภายใต้บังคับมาตรา 55

(1) ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มี ก็ให้ศาลตั้งทนายให้

(2) ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและ จำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายที่ศาลตั้งตามมาตรา 55 โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและ สภาวะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่กระทรวงกลาโหมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

มาตรา 61 ภายใต้บังคับบทบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกาตามพระราชบัญญัตินี้ คำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาปกติ โจทก์ จำเลย ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ หรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ อาจ อุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายในสามสิบวัน ทั้งนี้ นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยฟัง

คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณา พิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา

3.8 ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. 2499

ข้อ 5 อัยการทหารมีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้

- (1) ตรวจสอบการสอบสวนคดีอาญา แล้วเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อสั่งฟ้อง หรือไม่ฟ้อง หรือสั่งการอื่นแล้วแต่กรณี
- (2) เป็นโจทก์ฟ้อง และดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร
- (3) ร้องขอศาลทหารที่มีอำนาจให้พิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้อรรถาภิธาน หรือใช้คำสั่งใหม่ทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาล ในกรณีที่จำเลยมีเจตนากระทำผิดต่อทรัพย์สินนั้นโดยตรง
- (4) ร้องขอศาลทหารที่มีอำนาจเกี่ยวกับการยึดทรัพย์สินจำเลยเพื่อชำระหนี้ ตามคำพิพากษาศาลทหารให้แก่รัฐบาล
- (5) สอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา
- (6) สอบสวนเพิ่มเติม หรือจะสั่งให้ผู้มีหน้าที่สอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้
- (7) ออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือให้ส่งเอกสารวัตถุ หรือสิ่งอื่นใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้
- (8) ส่งสำนวนการสอบสวนคดีอาญาให้พนักงานอัยการ เมื่อเห็นว่าคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และแจ้งให้ผู้สอบสวนคดีนั้นทราบ
- (9) ในคดีที่ศาลทหารชั้นต้นลงโทษบุคคลใดโดยลำพัง ถ้าศาลทหารกลางพิพากษาให้ปล่อยผู้นั้นเมื่ออัยการทหารเห็นสมควรจะฎีกาก็ได้
- (10) นอกจากนี้ให้มีอำนาจและหน้าที่อื่น ๆ ตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ และระเบียบซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของอัยการทหาร

4. การรับฟังความเห็น

ในการประชุม ที่ประชุมได้กล่าวถึงสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอาญาที่เป็นธรรม ซึ่งผู้ถูกดำเนินคดีอาญาต้องมีสิทธิต่าง ๆ ดังนี้

1. สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย โดยศาลที่เป็นอิสระและเที่ยงธรรม
2. สิทธิที่จะได้รับการแจ้งข้อกล่าวหา
3. สิทธิที่จะมีทนายความ
4. สิทธิที่จะได้รับการดำเนินคดีในเวลาที่เหมาะสม
5. สิทธิที่จะเผชิญหน้ากับพยานหลักฐาน
6. สิทธิที่จะมีล่าม
7. สิทธิที่จะไม่ให้เกิดการปรับปรุตนเอง
8. สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์
9. สิทธิอุทธรณ์ต่อศาลที่สูงกว่า
10. สิทธิที่จะรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

11. สิทธิที่จะไม่ถูกดำเนินคดีในความผิดธรรมดา

โดยผู้ที่ถูกดำเนินคดีอาญาต้องได้รับสิทธิต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งต้องสอดคล้องกับหลักการที่กำหนดไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ซึ่งประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัติและมีพันธกรณี ที่จะต้องปฏิบัติตามกติกาดังกล่าว

5. ความเห็นต่อกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารในประเด็นเรื่องสิทธิของคู่ความในศาลทหารกับศาลพลเรือน

หลักความเสมอภาคนั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักสิทธิเสรีภาพ เนื่องจากเป็นหลักการที่จะทำให้การใช้สิทธิและเสรีภาพเป็นไปอย่างเสมอกันทุกคน แต่หากสิทธิและเสรีภาพสามารถใช้ได้เพียงบุคคลบางคน ในขณะที่บุคคลบางคนเข้าถึงไม่ได้ กรณีเช่นนี้ก็ไม่ถือว่าเป็นสิทธิและเสรีภาพแต่ประการใด ความเสมอภาคจึงเป็นฐานของสิทธิและเสรีภาพและเป็นหลักประกันในการทำให้สิทธิและเสรีภาพเกิดขึ้นได้จริง ดังนั้นหลักความเสมอภาคภายใต้กฎหมายจึงเป็นหลักการที่ทำให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ อย่างเท่าเทียมกันหรือไม่เลือกปฏิบัติ ทั้งนี้ การปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคนั้นจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันอย่างเท่าเทียมกัน และจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกันไปตามลักษณะของเรื่องนั้น ๆ จึงจะทำให้เกิดความยุติธรรมภายใต้หลักความเสมอภาค โดยกระบวนการยุติธรรมทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ในปัจจุบันยังมีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความเสมอภาคของคู่ความในศาลพลเรือนกับศาลทหารอีกหลายประเด็น เช่น สิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลทหารของผู้เสียหายที่ไม่ใช่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร สิทธิในการมีทนายของจำเลย สิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกาค่าพิพากษาของศาลทหารในเวลาไม่ปกติและศาลอาญาศึก การดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา เป็นต้น ซึ่งประเด็นเหล่านี้คู่ความในศาลทหารยังได้รับความคุ้มครองที่แตกต่างจากศาลพลเรือนโดยพิจารณาได้ ดังนี้

1) การฟ้องคดี

การฟ้องคดีในศาลทหาร พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 บัญญัติให้ศาลทหารในเวลาปกติ ให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าเป็นผู้เสียหายที่มีได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้วต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ ส่วนกรณีศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทน ศาลอาญาศึกตามความในมาตรา 40 และมาตรา 43 ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตามต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหารจึงมี ดังนี้

- (1) อัยการทหาร
- (2) ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

จากบทบัญญัติดังกล่าวผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหารในเวลาปกติ คือ อัยการทหาร และผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้าเป็นผู้เสียหายที่ไม่ใช่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทน การที่กฎหมายจำกัดสิทธิของผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่ไม่ใช่

บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารดังกล่าว เป็นกรณีที่ขัดต่อหลักความเสมอภาคที่บุคคลทั่วไปควรจะได้รับ ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการฟ้องคดีอาญาในศาลทหารโดยเป็นการจำกัดสิทธิหรือเป็นการปิดกั้นประชาชน ทำให้ไม่มีโอกาสร้องขอความเป็นธรรมได้อย่างเสรี และไม่สอดคล้องกับการจัดระบบการบริหารงานใน กระบวนการยุติธรรมของรัฐที่จะต้องจัดให้มีอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร อีกทั้ง เป็นการ ไม่เปิดโอกาสให้มีการถ่วงดุลการใช้อำนาจในการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของผู้บังคับบัญชาอัยการทหารกรณี ที่มีความเห็นไม่พ้อง เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสิทธิและเสรีภาพเมื่อเปรียบเทียบกับผู้มีอำนาจฟ้องคดีใน ศาลพลเรือนที่กฎหมายเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปที่เป็นผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลได้ เช่นเดียวกับพนักงานอัยการ

การที่กฎหมายไม่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายที่มีใช้บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาใน ศาลทหารได้เองนั้น ส่งผลกระทบเป็นการตัดสิทธิในหลายประการ เช่น

- (1) ตัดสิทธิในการดำเนินคดีอาญาต่อไปหากผู้บังคับบัญชาอัยการทหารมีคำสั่งไม่พ้อง ซึ่งจะทำให้ ไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้
- (2) ตัดสิทธิในการจัดการแทนผู้เสียหาย
- (3) ตัดสิทธิในการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับอัยการทหาร
- (4) ตัดสิทธิในการเสนอพยานหลักฐานของฝ่ายผู้เสียหาย
- (5) ตัดสิทธิในการรับมรดกความ
- (6) ตัดสิทธิในการฟ้องคดีใหม่ในกรณีที่อัยการทหารถอนฟ้องคดีจากศาลทหาร
- (7) ตัดสิทธิในการอุทธรณ์ฎีกาในกรณีที่อัยการทหารมีความเห็นไม่อุทธรณ์หรือฎีกา

ผลกระทบดังกล่าวมานั้น หากผู้เสียหายเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจะมีสิทธิดังที่กล่าวมา ทุกประการ จึงเห็นได้ว่าการตัดสิทธิผู้เสียหายที่มีใช้บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้น เป็นกรณีที่รัฐให้ความ ค้ำครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนไม่เท่าเทียมกันอันเป็นการ ไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ และแม้ว่าจะกำหนดทางแก้ไขโดยให้อัยการทหารฟ้องคดีแทน ผู้เสียหายที่มีใช้บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่อัยการทหารก็เป็นเพียงตัวแทนของรัฐในการฟ้องคดีเพื่อ รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเท่านั้น ไม่ได้เป็นผู้ที่ได้รับผลร้ายโดยตรงจากการกระทำความผิด ซึ่ง หากเป็นกรณีที่ผู้บังคับบัญชาอัยการทหารมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีก็จะทำให้ไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและให้เกิดความเสมอภาคกันระหว่างสิทธิผู้เสียหายในศาลทหาร และศาลพลเรือน จึงควรเปิดโอกาสให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่มีใช้บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารสามารถฟ้อง คดีอาญาในศาลทหารในเวลาปกติได้เช่นเดียวกับผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร กล่าวคือ กำหนดให้บุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ คือ อัยการทหารและผู้เสียหาย ส่วนในศาลทหาร ในเวลาไม่ปกติและศาลอาญาศึกษานั้นคงหลักการเดิม เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะไม่ปกติหรือ มีศึกสงคราม อำนาจฟ้องคดีจึงควรถูกจำกัดให้เป็นของอัยการทหารเท่านั้น

2) การตั้งหนายความ

การแต่งตั้งหนายความเข้าว่าต่างหรือให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในศาลทหารนั้น พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 55 ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในส่วนของศาลทหารในเวลาปกติและศาลทหารในเวลาไม่ปกติให้จำเลยแต่งตั้งหนายได้ ส่วนในกรณีศาลอาญาศึกษาหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกษาตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ห้ามแต่งตั้งหนาย

เห็นได้ว่า จำเลยในศาลทหารจะได้รับการคุ้มครองสิทธิในเรื่องการมีหนายความที่แตกต่างจากจำเลยในศาลพลเรือน กล่าวคือ ในกรณีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลอาญาศึกษา พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 55 วรรคสี่ กำหนดห้ามมิให้แต่งตั้งหนายความเข้าว่าต่างในคดี หลักเกณฑ์ในบทบัญญัติดังกล่าวเป็นกรณีที่ขัดต่อความเสมอภาคที่บุคคลทั่วไปควรที่จะได้รับและขัดต่อหลักการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญา ซึ่งศาลอาญาศึกษานอกจากจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารที่กระทำความผิดต่อกฎหมายทหารหรือกฎหมายอื่นในทางอาญาแล้ว ยังมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่บุคคลซึ่งมิใช่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือเป็นพลเรือนซึ่งกระทำความผิดอาญาในเขตอำนาจของศาลอาญาศึกษาด้วย ดังนั้น จึงไม่ควรตัดสิทธิการมีหนายความของจำเลยในศาลอาญาศึกษา อีกทั้งรัฐมีหน้าที่ในการให้ความคุ้มครองสิทธิแก่บุคคลในรัฐเสมอ ไม่ว่าจะรัฐจะตกอยู่ในสภาวะการณ์เช่นไร และถ้าจะมีการจำกัดสิทธิก็จะต้องเป็นไปโดยจำเป็นและต้องให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

นอกจากนี้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าจำเลยในศาลอาญาศึกษานั้นอาจเป็นเชลยศึก การห้ามแต่งตั้งหนายความเข้าว่าต่างในคดีย่อมเป็นการไม่สอดคล้องกับอนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเชลยศึก ข้อ 105 เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวนั้นได้ให้สิทธิในการต่อสู้คดีของเชลยศึกไม่ว่าจะเป็นการจัดหาล่ามหรือหนายความตามที่เชลยศึกต้องการ และตามพระราชบัญญัติบังคับการให้เป็นไปตามอนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเชลยศึก ลงวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2492 พ.ศ. 2498 มาตรา 8 ได้บัญญัติห้ามมิให้ศาลพิพากษาลงโทษเชลยศึกโดยไม่ได้ให้โอกาสแก่เชลยศึกในการต่อสู้คดีหรือโดยไม่ได้รับการช่วยเหลือตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในข้อ 105 แห่งอนุสัญญา และการที่กฎหมายห้ามมิให้มีการตั้งหนายในศาลอาญาศึกษานั้นยังเป็นการขัดต่อกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ข้อ 14 (3) (ง)

ดังนั้น เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของจำเลยในกระบวนการยุติธรรมและให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในเรื่องการแต่งตั้งหนายความเป็นมาตรฐานเดียวกัน และเกิดความเสมอภาคในการคุ้มครองและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของจำเลยในคดีอาญา ทั้งในศาลทหารและศาลพลเรือนควรกำหนดหลักเกณฑ์ในการแต่งตั้งหนายความให้จำเลยในศาลทหารให้มีความสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในการแต่งตั้งหนายความให้กับจำเลยในศาลพลเรือน โดยให้จำเลยมีสิทธิแต่งตั้งหนายความเข้าว่าความแตกต่างในศาลทหารได้ทุกคดีและทุกศาล ไม่ว่าจะศาลทหารในเวลาปกติ ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึกษา

3) การดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

การฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในศาลทหารนั้น พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 51 ได้บัญญัติให้กรณีที่อัยการทหารร้องขอศาลทหารมีอำนาจพิจารณาให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้จ่ายราคา

ทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลได้ในกรณีที่จำเลยกระทำผิด และมาตรา 53 บัญญัติห้ามมิให้ผู้เสียหายร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้อรรถทรัพย์หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในศาลทหาร

เห็นได้ว่า การดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาของศาลทหารและศาลพลเรือนมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้มีอำนาจร้องขอให้ศาลพิพากษาคืนทรัพย์ หรือใช้อรรถทรัพย์ในศาลพลเรือนมีทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหาย ซึ่งพนักงานอัยการมีอำนาจขอให้คืนทรัพย์หรือใช้อรรถทรัพย์แทนผู้เสียหายได้ ตามฐานความผิดที่บัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ส่วนในศาลทหารนั้นผู้มีอำนาจร้องขอให้คืนทรัพย์หรือใช้อรรถทรัพย์หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนมีเฉพาะอัยการทหารเท่านั้น และศาลทหารจะพิพากษาได้เฉพาะให้คืนทรัพย์ ใช้อรรถทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่รัฐบาลเท่านั้น ส่วนผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม จะถูกจำกัดสิทธิโดยไม่มีอำนาจร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้อรรถทรัพย์หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติและเกิดความไม่สะดวก ทำให้ผู้เสียหายต้องไปฟ้องร้องต่อศาลพลเรือนเพื่อเรียกค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนอีกครั้งหนึ่ง

การดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 53 ได้บัญญัติห้ามมิให้ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้อรรถทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลทหาร เห็นได้ว่าผู้เสียหายไม่สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในศาลทหารได้เลย ผู้เสียหายจะต้องไปฟ้องร้องในส่วนค่าเสียหายต่อศาลพลเรือนต่างหาก ก่อให้เกิดความไม่สะดวกแก่ผู้เสียหายและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็นอีกกรณีหนึ่งที่ทำให้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเป็นไปโดยไม่สะดวก รวดเร็ว ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 68

การเรียกค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญานั้นเป็นสิทธิที่มาจาก การดำเนินกระบวนการยุติธรรมโดยรวดเร็ว อันเป็นหลักที่คุ้มครองความยุติธรรมในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมให้เสร็จสิ้นไปโดยปราศจากความล่าช้า ดังนั้น บทบัญญัติมาตรา 51 และมาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 จึงไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 68 กล่าวคือ การจำกัดสิทธิของผู้เสียหายและให้อำนาจเฉพาะอัยการทหารที่จะร้องขอให้คืนทรัพย์ ใช้อรรถทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่รัฐบาลเท่านั้น ทำให้ผู้เสียหายต้องไปฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งที่ศาลพลเรือน ทั้ง ๆ ที่มูลความแห่งคดีทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาเป็นเรื่องเดียวกัน แต่กลับต้องพิจารณาถึงสองศาลทำให้เกิดความไม่สะดวก และทำให้เกิดคดีล่าช้า และทำให้ผู้เสียหายหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดได้รับการเยียวยาที่ล่าช้า อีกทั้งผู้เสียหายจะต้องเสียหายค่าใช้จ่ายอีกจำนวนมาก เช่น ค่าจ้างทนายความ ค่าธรรมเนียมศาล ค่าเอกสารต่าง ๆ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐจะต้องสิ้นเปลืองงบประมาณในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีโดยไม่จำเป็น

ดังนั้น จึงควรแก้ไขบทบัญญัติดังกล่าวให้อัยการทหารมีอำนาจร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้อรรถทรัพย์ หรือค่าสินไหมทดแทนแทนผู้เสียหายในศาลทหารได้เช่นเดียวกับศาลพลเรือน และหากผู้เสียหายฟ้องคดีต่อศาลทหารเองก็ให้มีสิทธิร้องขอให้คืนทรัพย์ ใช้อรรถทรัพย์หรือค่าสินไหมทดแทนได้ด้วย เพื่อความสะดวกและ

รวดเร็วในการดำเนินคดีที่ผู้เสียหายจะได้ไม่ต้องไปฟ้องเป็นคดีแพ่งต่อศาลพลเรือนอีก เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในศาลทหารให้มีความเท่าเทียมกับผู้เสียหายในศาลพลเรือน

4) การอุทธรณ์และฎีกา

สิทธิของคู่ความในการอุทธรณ์หรือฎีกาในศาลทหารนั้น พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 61 วรรคสอง บัญญัติข้อห้ามมิให้อุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกษาหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกษาตามมาตรา 40 และ มาตรา 43

เห็นได้ว่า สิทธิของคู่ความในศาลทหารและศาลพลเรือนได้รับความคุ้มครองจากรัฐอย่างไม่เสมอภาคเท่าเทียม ซึ่งกรณีที่มีการห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติและศาลอาญาศึกษานั้น เป็นการจำกัดสิทธิของคู่ความในการต่อสู้คดีและทำให้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนตามรัฐธรรมนูญได้รับความคุ้มครองอย่างไม่เต็มที่ อีกทั้งประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งในข้อที่ 14 (5) ได้กำหนดให้หลักประกันสิทธิในการอุทธรณ์คำพิพากษาไว้ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า บุคคลทุกคนที่ต้องคำพิพากษาลงโทษในความผิดอาญาย่อมมีสิทธิที่จะให้คณะตุลาการระดับเหนือขึ้นไปพิจารณาทบทวนการลงโทษและคำพิพากษาโดยเป็นไปตามกฎหมาย ดังนั้น การห้ามมิให้มีการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติและศาลอาญาศึกษาย่อมเป็นการขัดต่อหลักประกันสิทธิในการอุทธรณ์คำพิพากษาที่ระบุไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองด้วย ซึ่งศาลทหารในต่างประเทศที่อนุญาตให้คู่ความมีสิทธิที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาของศาลทหารในเวลาไม่ปกติได้ เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นต้น

นอกจากนี้ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 62 การฎีกาในคดีที่ศาลทหารกลางพิพากษายืนตามศาลทหารชั้นต้นให้ยกฟ้องโจทก์โดยอาศัยข้อเท็จจริง หรือพิพากษายืนให้ลงโทษ หรือแก้ไขเล็กน้อย และจำคุกจำเลยไม่เกินห้าปีหรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่โทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือศาลทหารชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แม้ศาลทหารกลางพิพากษาแก้ไขมาก็ตาม ถ้าศาลทหารกลางยังคงลงโทษจำเลยไม่เกินกำหนดที่ว่ามานี้ ห้ามมิให้ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง และในกรณีเช่นนี้มีให้นำบทบัญญัติมาตรา 221 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับบทพิจารณาคดีอาญาในศาลพลเรือน หากเป็นกรณีที่ต้องห้ามฎีกาก็ยังคงมีบทบัญญัติยกเว้นให้สามารถฎีกาได้หากผู้พิพากษาซึ่งพิจารณาหรือลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งในศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์อนุญาต หรืออัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองให้ฎีกาย่อมสามารถฎีกาได้ จะเห็นได้ว่าการพิจารณาคดีอาญาในศาลพลเรือนให้ออกาสคู่ความในการฎีกาได้มากกว่าในศาลทหาร

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเสมอภาคเท่าเทียมกันของสิทธิในการอุทธรณ์ระหว่างคู่ความในศาลทหารและศาลพลเรือน จึงควรกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกษาหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกษาสามารถอุทธรณ์ไปยังศาลทหารสูงสุดได้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชนและสอดคล้องกับหลักสากล และควรกำหนดข้อยกเว้นให้สามารถฎีกาได้กรณีที่สุดอาการซึ่ง

พิจารณาหรือลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเข้าใจในศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์อนุญาต หรือหัวหน้าอัยการทหารลงลายมือชื่อรับรองให้ฎีกาก็ให้สามารถฎีกาได้ เพื่อให้สอดคล้องกับสิทธิของจำเลยในศาลพลเรือน

6. ข้อเสนอแนวความคิดในการแก้ไขปัญหาตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารในประเด็น เรื่องสิทธิของคู่ความในศาลทหารกับศาลพลเรือน

จากการศึกษาเรื่องสิทธิของคู่ความในศาลทหารกับศาลพลเรือน จะเห็นได้ว่ากระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความเสมอภาคในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของคู่ความในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งคู่ความในศาลทหารจะได้รับความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่แตกต่างจากศาลพลเรือน จึงมีข้อเสนอแนะหรือแนวความคิดในการแก้ไขปัญหา ดังนี้

1) แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 กำหนดให้ผู้เสียหายที่มีใช้บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหารในเวลาปกติได้เช่นเดียวกับผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร กล่าวคือ กำหนดให้ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่งมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหารได้ โดยไม่ต้องพิจารณาว่าผู้เสียหายนั้นเป็นบุคคลใด หากเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายก็มีอำนาจที่จะฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหารในเวลาปกติได้ เพื่อให้ประชาชนมีสิทธิเท่าเทียมกัน และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางทหาร

2) แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 55 โดยกำหนดให้จำเลยมีสิทธิแต่งตั้งทนายความเข้าว่าความแก้ต่างได้ในศาลทหารทุกศาล เพื่อให้จำเลยในคดีอาญามีสิทธิที่จะมีทนายความในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

3) แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 51 โดยกำหนดให้คดีที่อัยการทหารไต่สวนฟ้องต่อศาลทหาร ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์สิน หรือราคาที่สูญหายไป เนื่องจากการกระทำความผิดคืน ให้อัยการทหารมีอำนาจร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ไร่ราคาทรัพย์สิน หรือค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในศาลทหารได้เช่นเดียวกับศาลพลเรือน และแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 53 โดยกำหนดให้กรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีต่อศาลทหารมีสิทธิร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ไร่ราคาทรัพย์สิน หรือค่าสินไหมทดแทนความเสียหายได้เช่นเดียวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลพลเรือน

4) แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 61 โดยกำหนดให้คู่ความ ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ หรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ สามารถยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาคัดค้านคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาปกติ ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกษาหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาแทนศาลอาญาศึกษาได้ ภายในระยะเวลาหนึ่งเดือนนับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยฟัง แต่กรณีการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติและศาลอาญาศึกษา หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาแทนศาลอาญาศึกษานั้น ให้อุทธรณ์ไปยังศาลทหารสูงสุด

5) แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 62 โดยกำหนดให้มีข้อยกเว้นในการฎีกา กรณีที่ตุลาการซึ่งพิจารณาหรือลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเข้าใจในศาลทหารชั้นต้นหรือ

ศาลทหารกลางอนุญาต หรือหัวหน้าอัยการทหารลงลายมือชื่อรับรองให้ฎีกาก็ให้สามารถฎีกาได้ เพื่อให้สอดคล้องกับสิทธิของจำเลยในศาลพลเรือนดังเช่นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 221 ทั้งนี้ เพื่อให้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสิทธิของประชาชนได้รับความคุ้มครองและสอดคล้องกับหลักสากล

สำนักวิชาการ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

โทร. 0 2244 2070-2

Bureau of Academic Services

The Secretariat of the House of Representatives

0 2244 2070-2

พิมพ์ที่ : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร